

Indhold

1. At konstruere sin egen identitet

Det senmoderne samfund	9
Hvordan opbygges identiteten i barndommen?	15
Socialisation i det senmoderne samfund	17
Ungdommens arenaer	19
Begrebsliste	24

2. Levekår, livsformer og livsstil

Levekår i Danmark i 30 år	26
Social mobilitet	30
Livsformer	32
Livsstilsanalyse	36
Begrebsliste	41

3. Ideologier og politiske partier

Ideologibegrebet	42
Ideologiens forståelse af virkeligheden – og virkeligheden	43
Liberalismen	44
De liberale politiske partier	46
Konservatismen	47
Socialismen	48
De socialistiske partier	49
Fascismen	50
Populismen	52
Ideologier og politiske partier som svar på tidens udfordringer	54
Begrebsliste	55

4. Demokrati er mere end én ting

Hvad er demokrati?	57
Demokrati og demokratiske værdier	57
Demokrati og magt	59
Det danske demokrati	61
Demokrati og ytringsfrihed	63
Hvor langt går religionsfriheden?	64
To forskellige opfattelser af demokrati	65
Demokrati i informationssamfundet	66
Begrebsliste	68

5. Det politiske system – hvordan styres Danmark?

Hvis ikke Folketinget – hvem har så magten?	70
En model af det politiske system	72
Hvordan får vi indflydelse på politiske beslutninger?	73
Gymnasieloven: Hvordan bliver en lov til?	76
Massemediernes indflydelse	79
Den politiske dagsorden	80
Medialisering	81
Begrebsliste	83

6. Da de økonomiske kurver knækkede

Markedet som den barske fordeler af tilværelsens goder	84
Vækstfaktorer	85
Konjunktursvingninger	86
Historien om finanskrisen, der blev til økonomisk krise	87
Det økonomiske kredsløb	90
Kan man styre den økonomiske udvikling?	92
Den interventionistiske skole	93
Økonomisk politik i Danmark	93
Lempelig og stram finanspolitik	94
Arbejdsmarkedspolitik	96
Begrebsliste	101

7. Velfærdsstatens økonomi og politik

Velfærdsstatens historie	103
Markedet eller staten som fordeler af velfærd	104
Forskellige velfærdsmodeller	105
Velfærdsstaten i klemme	107
Dagpengesystemet	114
Efterløn	117
For og imod efterlønnen	118
Folkepensionen	119
Hvem skal betale for velfærdsstaten?	120
Globalisering af økonomien – hvad skal vi leve af?	122
Hvad skal Danmark leve af i det globaliserede samfund?	125
Begrebsliste	129

8. Det internationale politiske system og globaliseringen

Multipolaritet, bipolaritet, unipolaritet	131
Hvad er globalisering?	133
Årsager til globalisering	133
Holdninger til globalisering	135
Typer af globalisering	136
Menneskerettighederne – vestlige eller globale værdier?	142
Naturet og menneskerettigheder	144
Sociale rettigheder	145
Universalisme eller kulturrelativisme?	146
Forholdet EU/Europa og USA – i globaliseringens tidsalder	148
Begrebsliste	150

9. Samfundsfaglig metode

Hvad er virkeligheden – metodisk set?	153
Analyse af grupper og individer	154
Databehandling	156
Informationssøgning i bøger, tidsskrifter og aviser	157
Analyse og talbehandling	161
Statistik og statistik-etik – hvordan lyver man med statistik	167
Problemformulering og skriftlige oplæg	170
Hvad er en problemformulering?	172
Synopsis	173

Opgaver

At konstruere sin egen identitet

BARN I 1950'ERNE

Johnny kunne høre, at hans forældre var gået i seng, der var blevet stille i lejligheden.

Han tændte lommelygten og fandt knappen på radioen, så han kunne tænde den. Hans forældre var utilfredse med, at han lå og hørte radio til langt ud på natten. Da radioen var varmet op kom lyden, og han skruede ned, så den var ganske lav. Stod den på mellembølge? Han drejede forsigtigt på båndet – nu gjaldt det blot om at finde Radio Luxembourg på 208 meter. Radioen hylede og hvæsedde inden det lykkedes ham at indstille den, men pludselig var den der, der var ingen tvivl, musikken strømmede nu ud, mens speakeren med jævne mellemrum “afsang melodien”: “Radio Luxembourg, your station of the stars.”

Og så lå Johnny ellers og lyttede til tidens hotteste engelske og amerikanske hits – først og fremmest Bill Haley and his Comets og Elvis Presley.

Johnny blev født i 1939 – året før Hitler og hans Nazi-Tyskland invaderede Danmark, og han kunne godt huske ting fra krigens sidste år.

Johnnys far var tømrer, mens hans mor – da Johnny og hans to søstre var blevet født – blev hjemmegående husmor i den treværelses lejlighed, han voksede op i.

Årene indtil han begyndte i skole husker Johnny som gode.

Der var mange børn at lege med i gården, og dagene gik hurtigt. Der var ingen materiel nød, men der var heller ikke meget at rutte med, dertil var faderens løn for lav og de første efterkrigsår endnu for meget præget af krigens afsavn.

Da Johnny blev syv år, kom han i skole, og havde barndommen hidtil været præget af trygheden i lejligheden og i gården, blev hverdagen ikke mere helt den samme. Det kunne være hårde dage i skolen, når læreren håned ham for hans manglende læsefærdigheder,

og i regning stod det heller ikke for godt til. Mange af hans klassekammerater var langt dygtigere end ham, men de kom også fra hjem, hvor der blev læst og talt med børnene. Det var derfor en trøst for Johnny, at skolen kun varede til og med syvende klasse, så skulle han konfirmeres og ud for at få

en læreplads. Hans far havde allerede undersøgt mulighederne for at han kunne komme i lære som tømrer på faderens arbejdsplads.

Da Johnny var blevet konfirmeret var barndommen slut, og han var godt på vej til at blive voksen.

BARN I 2005

Da Jesper kom hjem fra skole, gik han straks ind på sit værelse; huset var jo alligevel tomt, både hans far og mor var endnu på arbejde, mens han i dag selv havde fri fra eftermiddagsjobbet som "reklameomdeler". Da han kom ind på værelset, tændte han sin computer og sit fjernsyn, så han både kunne se/høre de sidste musikvideoer og kunne spille et af sine mange computerspil. I hvert fald de næste par timer var han alene i huset, og lektier var der ikke mange af til i morgen. I aften regnede han med at gå ned i klubben og spille computerspil med nogle af de andre drenge fra klassen.

Jesper blev født i slutningen af 1990, midt i den borgerlige regerings lange regeringstid (1982-1993), og han tilbragte de første seks måneder derhjemme, mens hans mor havde barselsorlov. Da hendes barselsorlov var slut, var han kommet i vuggestue. Hans forældre havde diskuteret muligheden for privat dagpleje, men havde alligevel besluttet sig for den kommunale vuggestue, da der pludselig – mod alle odds – opstod en mulighed. Fra vuggestuen var Jesper "automatisk" blevet ført over i børnehaven, og da han var seks år, var han begyndt i børnehaveklassen.

Skolegangen har været fin, Jesper kan godt lide at gå i skole, og specielt synes han godt om de fleste lærere med deres ret afslappede indstilling til de fleste ting. I forhold til tidligere er lærere "mere kammerater end voksne". Jespers far er ansat i et større firma som økonomichef, mens hans mor er leder for en afdeling i et større varehus. De er begge to travle mennesker, der er meget optaget af deres arbejde. Når Jesper om et år er færdig med 9. klasse, skal han i gymnasiet, og på længere sigt vil han på universitetet, måske for at blive gymnasielærer og dermed få lidt mere ordnede arbejdsforhold og arbejdstider end sine forældre. Men det kan da også være, at det bliver noget helt andet. Jesper tilhører en generation, hvor mulighederne er mange, og hvor man som ung i hvert fald ikke behøver at lade sig styre af de ting og de erfaringer, som ens forældre har gjort. Således er det også med de fleste af hans kammerater; de bekymrer sig ikke så meget om fremtiden, men lever mere i nuet med den ubekymrethed, der præger de unge.

At tænke på og forestille sig selv som voksen ligger endnu langt ude i fremtiden – nu kommer først de mange ungdomså.

Når vi læser beretningerne om Johnny og Jesper, får vi et indblik i to helt forskellige verdener. Samfundet har helt ændret karakter i løbet af de cirka 50 år, der ligger imellem de to fortællinger. Derfor har de to drenge haft forskellige rammer og vilkår at vokse op under.

I det følgende vil vi sætte fokus på *socialisation* og *identitetsdannelse* i dagens samfund. Vores hypotese er, at samfundsindretningen i høj grad indvirker på individets levevilkår, og at disse levevilkår igen påvirker vores psyke, moral, livsindstilling osv.

I indkredsningen af vilkårene for identitetsdannelse i begyndelsen af det 21. århundrede vil vi først ved hjælp af en række samfundsforskere pege på en række kendetegn ved nutidens samfund, som vi vil kalde det *senmoderne samfund*. Disse kendetegn vil blive suppleret med nogle grundlæggende elementer i identitetsdannelsen.

Det senmoderne samfund

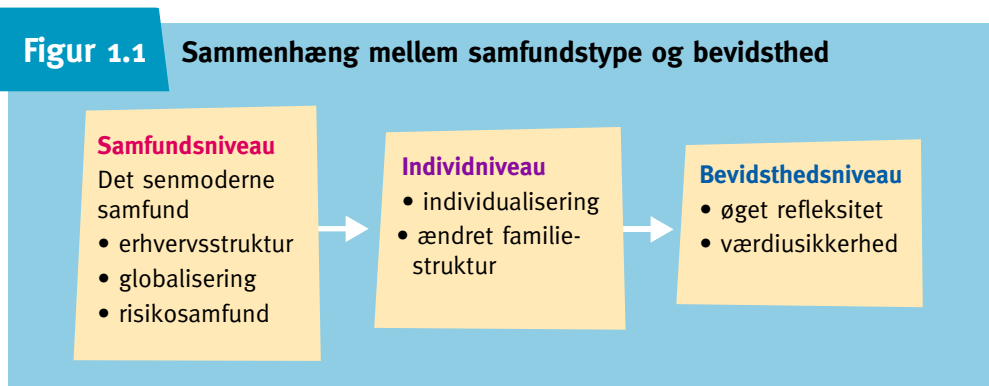
På bare 50 år har det danske samfund udviklet sig fra resterne af et traditionelt landbrugssamfund over et industrisamfund til et samfund, som vi endnu ikke har nogen endelig betegnelse for. I begyndelsen af 1950'erne, hvor Johnny voksede op, arbejdede ca. 25 pct. af de erhvervsaktive

danskere stadig ved landbruget og ca. 35 pct. ved industrien. På landet var mand og kone ofte begge beskæftiget ved landbruget, mens det almindelige i byerne var, at manden arbejdede på en virksomhed, og kvinden passede hjemmet. I 1966 var to ud af tre småbørnsmødre hjemmegående husmødre. I 2005 er tallet 1 pct.

Paradoksalt nok ser man i slutningen af 1950'erne de første spirer til en anden samfundstype: Informationsteknologien begynder at revolutionere produktionen. Den "tænkende" maskine er i stadig større omfang i stand til at koordinere produktionen fra råvaren til den færdige vare eller serviceprodukt. Med informationsteknologien overflødiggøres fysisk arbejdskraft i høj grad i industrivirksomhederne. I 2005 er kun 22 pct. af befolkningen beskæftiget ved fremstillingsvirksomhed – og kun 3 pct. ved landbruget. Betegnelserne *videnssamfund* eller *informationssamfund* indikerer, at størstedelen af arbejdsstyrken nu beskæftiger sig med viden og service på det private arbejdsmarked eller inden for den offentlige sektor. Den eksplosive udvikling af informationsteknologien har således skabt et samfund, hvor menneskets opvækstvilkår er fundamentalt anderledes end for blot 50 år siden.

Toneangivende samfundsforskere, herunder englænderen *Anthony Giddens*, me-

Figur 1.1 Sammenhæng mellem samfundstype og bevidsthed

ner, at dagens samfund er karakteriseret ved i hvert fald fem afgørende forhold:

- Globaliseringen og hermed adskillelsen af tid og rum
- Udlejningen af sociale relationer
- Den øgede refleksivitet
- Ekspertgørelsen
- En ændret risikoprofil

Lad os se lidt nøjere på disse områder og dermed mere konkret forstå, hvad Giddens og andre sociologer egentlig mener med disse begreber.

Den globale landsby – om adskillelsen af tid og rum

Når vi her i Danmark for 200 år siden fik viden om begivenheder rundt om i Europa, baserede det sig på, at folk, der havde været til stede ved begivenheden, enten selv fortalte om den eller beskrev den i et brev, hvis "rejsetid" var lige så lang som rejsetiden for "forfatteren" selv. Tid og rum hang sammen på den måde, at det, der foregik i rummet, kun foregik der. Alle andre steder kunne det først beskrives efter den tid det tog, at komme derhen – til fods eller til hest/i vogn.

Afstand var noget, man måtte regne med.

Siden telegrafens og telefonens opfindelse, senere opfindelsen af bilen og flyvemaskinen, og i dag radio og fjernsyn samt computer og internet (satelitter) er afstanden blevet nedbrudt. Der er opstået *samtidighed på trods af afstande*. Vi er nu i stand til at følge begivenheder overalt på jorden i det øjeblik, de foregår.

Vi taler i mobiltelefon med vores forældre, når vi er på jordomrejse og er nået til Australien; vi mailer eller sms'er med en god veninde, der er au-pair pige i U.S.A., vi

chatter på engelsk med en jævnaldrende pige i Ruslands hovedstad Moskva, vi ser, hvordan den amerikanske præsident forlader Det Hvide Hus klokken ni om morgenen, samtidig med at vi indtager vores eftermiddagskaffe.

Afstande betyder ingenting, vi er med overalt, altid.

Spørgsmålet er i forlængelse heraf, hvad det betyder for os som mennesker, for vores personlighed, identitet og selvforståelse, når vi ikke mere kun forstår os selv som vejlensere eller danskere, men som borgere i et globalt samfund?

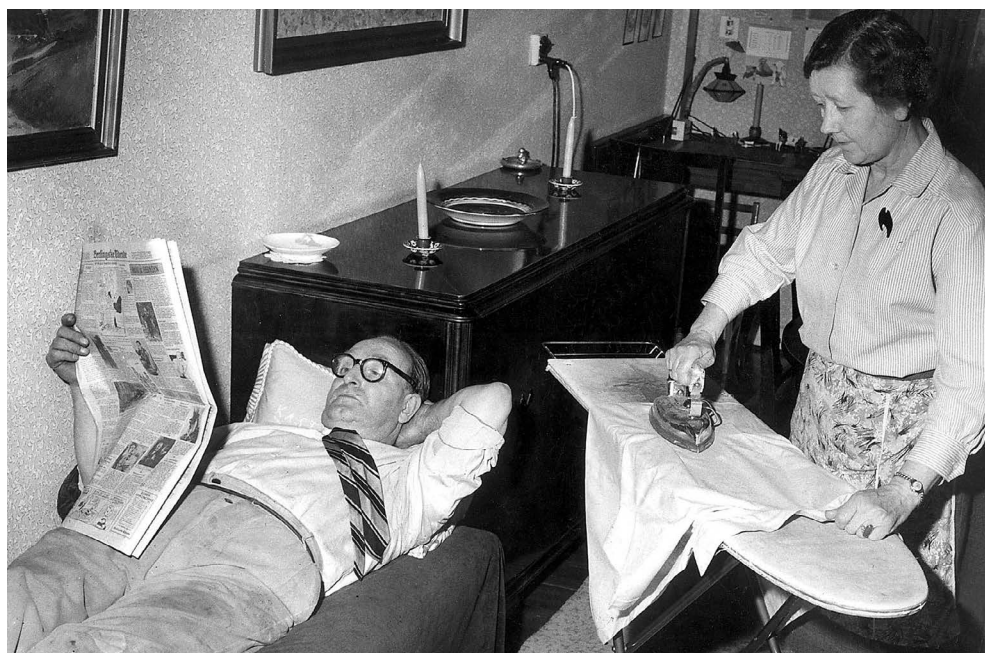
Nye familieformer – om udlejningen af sociale relationer

"De er gået på aftægt", lød det, når man som yngre landmand talte om, at man havde overtaget gården derhjemme efter sine forældre. Aftægten var måske et nybygget hus, der lå inden for 100 meter fra gården, og "de gamle" fortsatte med at være en del af livet på gården. Farfar hjalp til i stalden og i marken, farmor i køkkenet og i haven, og begge bidrog de til børnebørnenes opdragelse.

Når manden tog på arbejde i 1950'ernes danske bysamfund, blev mor derhjemme, ordnede hus, reparerede tøj og tog sig af børnene. Hun sendte dem af sted i skole, og hun var hjemme, når de vendte tilbage efter skoletid. Og de børn, der endnu ikke var i den skolepligtige alder, var hjemme og legede med de andre "hjemmegående børn".

Både på landet og i byerne fandt opdragelsen sted i hjemmet, det var her, børnene fik de værdier, normer og regler, der senere dannede grundlaget for deres liv og deres valg i livet.

Disse forhold ændrede sig i løbet af 1960'erne, hvor det danske samfund un-

Både på landet og i byerne fandt opdragelsen sted i hjemmet, det var her, børnene fik de værdier, normer og regler, der senere dannede grundlaget for deres liv og deres valg i livet.

dergik store forandringer. Landbruget ændrede karakter og blev stadig mere mekaniseret og automatiseret, og det liv, der før havde været på landet med flere generationer, der deltog i driften, forsvandt. I løbet af 1970'erne og 1980'erne begyndte man i stedet for at tale om landmandens ensomhedsproblem, når han gik alene på gården fra morgen til sent på eftermiddagen, mens kone og børn var på arbejde og i institutioner og skole.

Samtidig var der nu heller ikke mere plads til "de gamle", der i stedet for aftægten nu i højere grad kom på alderdoms- og plejehjem.

I byerne oplevede man en aldrig før set udvikling, da de gifte kvinder fra midten af 1960'erne gik på arbejdsmarkedet og dermed lagde grundstenen til store ændringer i hele det danske samfunds måde at fungere på.

Der blev bygget institutioner, både daginstitutioner i form af vuggestuer og børnehaver, og mange nye skoler. Opdragelsen blev nu fra at have været et privat anliggende i løbet af få år et offentligt anliggende. Det er bl.a. denne proces, Giddens betegner som "*udlejring af sociale relationer*".

De mange valg og den øgede refleksivitet

Når vi *reflekterer*, genspejler vi os i omgivelserne, og tænker dermed over hvem vi er og hvorfor vi handler og opfører os, som vi gør.

Tidligere i det traditionelle samfund var mange af den enkeltes handlinger præget af den socialisering, som personen havde været udsat for, og dermed de normer og værdier, som denne på den måde havde internaliseret (gjort til en del af sig selv).